

УДК 331.458 (075.8)

**ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМИ «ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ
ОХОРОНИ ПРАЦІ» УЧНЯМИ 10 КЛАСУ ПІД ЧАС ПРОФІЛЬНОГО
НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «АВТОСПРАВА»**

Доможирський Євгеній

**Науковий керівник: канд. тех. наук, доцент кафедри теорії і методики
технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності**

Ткачук А.І.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті розглянуто нові підходи до профільного вивчення учнями 10 класу уявлень з правових та організаційних основ охорони праці у галузі транспортного господарства на уроках «Технологій» за спеціалізацією «Автосправа». Наведено базовий перелік Законів України, постанов Кабінету міністрів України, наказів міністерств та нормативно-правових актів з охорони праці, що є правовою основою охорони праці в галузі транспортного господарства. Розглянуто систему державних органів управління та нагляду за охороною праці, та основні причини виробничого травматизму і професійних захворювань у галузі транспортного господарства. Показано порядок розслідування нещасних випадків на виробництві.

***Ключові слова:** технологічна освіта, профільне навчання, автосправа, охорона праці.*

**EMPLOYMENT OF THE THEME «LEGAL AND ORGANIZATIONAL
BASICS OF LABOR PROTECTION» BY THE 10-TH CLASS PUPILS AT
THE TIME OF PROFESSIONAL EDUCATION BY SPECIALIZATION
«AUTO BUSINESS»**

Ye. Domozhys'kyj

**Scientific supervisor: Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Department of theory and methodology of technological training, health and
safety Tkachuk A.I.**

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytsky, Ukraine

The article discusses new approaches to the profile study of the students of the 10th class of ideas on the legal and organizational bases of labor protection in the field of transport in the

lessons of «Technology» in the specialization «Auto business». The basic list of the Laws of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, orders of ministries and normative legal acts on labor protection, which is the legal basis of labor protection in the field of transport, is given. The system of state bodies of management and supervision over occupational safety and the main causes of occupational injuries and occupational diseases in the field of transport are considered. The procedure of investigation of industrial accidents is shown.

Key words: *technological education, profile training, auto business, labor protection.*

Постановка проблеми. Згідно міністерської навчальної програми закладів загальної середньої освіти «Технології 10-11 класи. Профільний рівень. Спеціалізація «Автосправа», профільне навчання учнів 10 класу за даною спеціалізацією починається з вивчення першого розділу «Охорона праці», і саме першою темою в ньому є тема 1.1 «Правові та організаційні основи охорони праці», до якої пропонується наступний зміст навчального матеріалу: 1) зміст поняття «Охорона праці», соціально-економічне значення охорони праці, Закон України «Про охорону праці», Кодекс законів України про працю, Закон України «Про охорону здоров'я населення», Закон України «Про пожежну безпеку», законодавство про охорону природи і навколишнього середовища; 2) основні завдання системи стандартів безпеки праці: зниження і усунення небезпечних та шкідливих виробничих факторів, створення ефективних засобів захисту працюючих; галузеві стандарти; відповідальність за порушення законодавства про працю, правил та інструкцій з охорони праці; 3) інструктування з безпеки праці, алкоголізм і безпека праці; 4) основні причини травматизму і професійних захворювань на виробництві; 5) розслідування та облік нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань і професійних отруень». При цьому, в якості очікуваних результатів визначається: 1) діяльнісний компонент – організовує робоче місце для вибраного виду проектної діяльності; 2) знанневий компонент – пояснює значення охорони праці, називає причини травматизму, знає загальні правила безпечної праці в шкільних майстернях; інструкцію з техніки безпеки на робочих місцях; 3) ціннісний компонент – характеризує правові та організаційні основи охорони праці, прогнозує соціальну значущість охорони

праці, аналізує можливості використання набутої компетентності в інших сферах діяльності. Проте, вивченню останніх приділено не достатньо уваги [7].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що питаннями вивчення охорони праці в галузі транспортного господарства займалися багато науковців: О.В. Войналович, Є.І. Марчишина, Д.Г. Кофто, К.В. Данова, П.Р. Левковець, Д.В. Зеркалов, О.І. Мельниченко, О.Г. Казаченко, В.Б. Сопіга, І.П. Пістун, Й.В. Хом'як [1; 2; 3; 4; ; 8; 9; 10; 11]. Проте, проблема вдосконалення опрацювання матеріалу з правових та організаційних основ охорони праці при обслуговуванні та експлуатації автотранспорту учнями 10 класу при профільному вивченні «Технологій» за спеціалізацією «Автосправа» розроблена не достатньо.

Метою статті є визначення та розкриття особливостей вивчення учнями 10 класу правових та організаційних основ охорони праці у галузі транспортного господарства на уроці «Технологій» за спеціалізацією «Автосправа».

Методи дослідження: вивчення, порівняльний аналіз, узагальнення, систематизація науково-методичної та науково-практичної літератури з теми дослідження; системний і проблемно-пошуковий методи для обґрунтування шляхів удосконалення процесу вивчення основ охорони праці в галузі транспортного господарства.

Виклад основного матеріалу. Опрацювання старшокласниками правових та організаційних основ охорони праці у галузі транспортного господарства при профільному вивченні «Технологій» за спеціалізацією «Автосправа» реалізується під час уроків на тему «Правові та організаційні основи охорони праці у галузі транспортного господарства» та «Правила охорони праці у галузі транспортного господарства», метою яких є формування знань учнів про загальні питання безпеки праці, перелік робіт з підвищеною небезпекою при обслуговуванні і експлуатації автомобілів, вимоги безпеки праці при обслуговуванні і експлуатації автотранспорту, та при використанні при цьому механізмів, обладнання та устаткування, зони небезпеки при

експлуатації та обслуговуванні автомобілів, механізмів та устаткування, світлової й звукової сигналізації, попереджувальні надписи, сигнальні фарбування, знаки безпеки, небезпечність та шкідливість речовин і матеріалів, що використовуються в автотранспорті, засоби індивідуального захисту від небезпечних і шкідливих виробничих факторів (спецодягу, спецвзуття, пристосування, оснастки, спецінструменти), обов'язковий комплект необхідних запчастин, пристосувань, інструментів, речовин і матеріалів, необхідних для безпечної експлуатації автомобілів, вимоги охорони праці у навчально-виробничих приміщеннях навчальних закладів [7].

При вивченні даного матеріалу учням слід наголосити, що **охорона праці в галузі транспортного господарства** – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини (працівника) у процесі трудової діяльності. **Основною метою охорони праці є:** 1) запобігання травматизму та професійних захворювань; 2) створення безпечних і нешкідливих умов праці; 3) збереження здоров'я та працездатності; 4) підвищення продуктивності праці; 5) попередження аварійних ситуацій. Для досягнення поставленої мети вирішується **дві групи завдань:** а) **наукові** – аналіз конкретних моделей системи «людина-техніка-виробниче середовище», виявлення небезпечних і шкідливих виробничих чинників, їх взаємозв'язку, ступеня впливу на людину; б) **практичні** – розроблення заходів та засобів щодо створення безпечних умов праці при здійсненні трудового процесу. **Охорона праці водночас вирішує дві задачі:** 1) **інженерно-технічну**, що передбачає запобігання небезпечним подіям під час трудового процесу шляхом: заміни небезпечних матеріалів менш небезпечними; переходу на нові технології, які зменшують ризик травмування і захворювання; проектування і конструювання устаткування з урахуванням вимог безпеки праці; розробки засобів індивідуального та колективного захисту; 2) **соціальну**, пов'язану з відшкодуванням матеріальної та соціальної шкоди, отриманої внаслідок нещасного випадку або роботи в несприятливих

умовах, тобто захист працівника та його прав (див. рис. 1) [1; 2; 11].

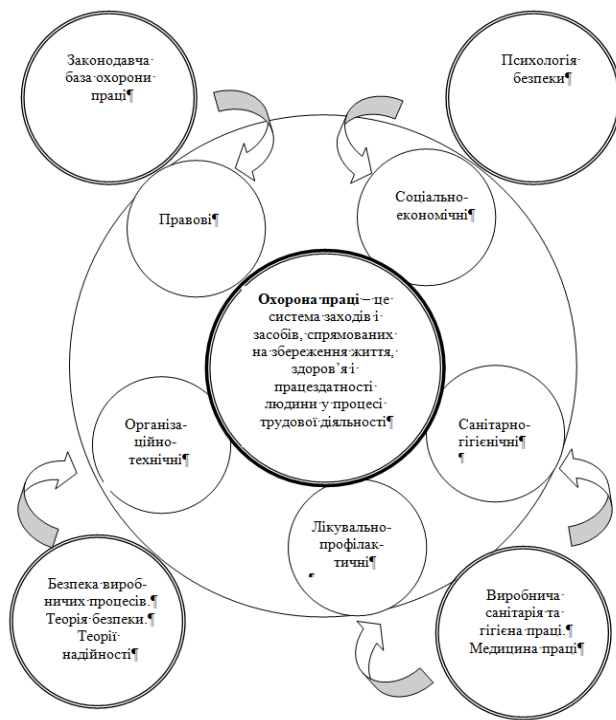

Рис. 1. Складники охорони праці як системи [3]

Рис. 2. Блок-схема багаторівневості системи нормативно-правових актів у галузі охорони праці [3]

Правовими основами охорони праці в галузі транспортного господарства є Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694- XII (в редакції від 20.01.2018 р.), Кодекс законів про працю України (КЗпП) від 10.12.1971 р. № 322-VIII (в редакції від 25.09.2019 р.), Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № 4004-XII (в редакції від 04.10.2018 р.); Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII (в редакції від 01.01.2019 р.); Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 24.02.1994 р. № 1105-XIV (в редакції від 11.10.2018 р.); Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V (в редакції від 04.04.2018 р.); Закон України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 р. № 3353-XII (в редакції

від 04.02.2019 р.); постанова Кабінету міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10.10.2001 р. № 1306 (в редакції від 01.05.2019 р.); Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 р. № 2344-III (в редакції від 04.11.2019 р.); Закон України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР (в редакції від 28.12.2015 р.); Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 р. № 1644-III (в редакції від 04.10.2018 р.); наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Правил пожежної безпеки для підприємств і організацій автомобільного транспорту України» від 21.01.2015 р. № 11 (в редакції від 04.10.2016 р.) – НАПБ В.01.054-2015/510; наказ МНС України «Про затвердження Правил охорони праці на автомобільному транспорті» № 964 від 09.07.2012 (НПАОП 0.00-1.62-12); постанова Кабінету міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 30.11.2011 р. № 1232 (в редакції від 16.05.2017) та ін. **Спеціальними законодавчими актами в галузі охорони праці на автотранспорті є:** 1) Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП) – правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання; 2) Державні стандарти України з питань безпеки праці (ДСТУ); 3) Міждержавні стандарти Системи стандартів безпеки праці (ССБП); 4) Державні санітарні норми (ДСН); Державні санітарні правила і норми (ДСанПіН); 6) Державні будівельні норми (ДБН); 7) Нормативні акти з пожежної безпеки (НАПБ) та ін. (див. рис. 2, 3) [4; 5; 6; 8; 11].

В той же час, **основними причинами виробничого травматизму і професійних захворювань у галузі транспортного господарства є:** 1) **організаційні причини** – відсутність або неякісне проведення навчання з питань охорони праці; відсутність контролю; порушення вимог інструкцій, правил, норм, стандартів; невиконання заходів щодо охорони праці; порушення технологічних регламентів, правил експлуатації устаткування, транспортних засобів, інструменту, використання устаткування, механізмів та інструментів не за призначенням; 2) **технічні причини** – несправність виробничого

устаткування, механізмів, інструменту; недосконалість технологічних процесів, конструктивні недоліки устаткування, недостатність або недосконалість захисних загороджень, запобіжних пристроїв; 3) *санітарно-гігієнічні причини* – підвищений вміст у повітрі робочих зон шкідливих речовин; недостатнє чи недосконале освітлення; підвищені рівні шуму, вібрації; незадовільні мікрокліматичні умови та ін.; 4) *психофізіологічні причини* – помилкові дії внаслідок втоми працівника через надмірну важкість і напруженість роботи; монотонність праці; хворобливий стан працівника; необережність (див. рис. 4).

Рис. 3. Блок-схема системи державних органів управління та нагляду за охороною праці [3]

Згідно Постанови КМУ «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 30.11.2011 р. № 1232, яка встановлює «*Порядок проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві*», під *нешасним випадком* з працівниками на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності або в їх філіях, представництвах, ін. відокремлених підрозділах, розуміють обмежену в часі подію або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких зафіксовано шкоду здоров'ю, зокрема від одержання поранення,

травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, гострого професійного захворювання і гострого професійного та ін. отруєнь, одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання ін. ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану), контакту з представниками тваринного і рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день, зникнення, а також настання смерті працівника під час виконання ним трудових (посадових) обов'язків (див. рис. 5).

Рис. 4. Класифікація причин виробничих нещасних випадків та професійної захворюваності у галузі транспортного господарства [3; 8]

Про кожний нещасний випадок потерпілий або працівник, який його виявив, чи інша особа – свідок нещасного випадку повинні негайно повідомити керівника робіт, який безпосередньо здійснює контроль за станом охорони праці на робочому місці, чи ін. уповноважену особу підприємства і вжити заходів до надання необхідної допомоги потерпілому. У разі настання

нещасного випадку безпосередній керівник робіт зобов'язаний: терміново організувати надання першої невідкладної допомоги потерпілому, забезпечити у разі потреби його доставку до лікувально-профілактичного закладу; негайно повідомити роботодавця про те, що сталося; зберегти до прибуття комісії з розслідування нещасного випадку обстановку на робочому місці та машини, механізми, обладнання, устаткування у такому стані, в якому вони були на момент настання нещасного випадку (якщо це не загрожує життю чи здоров'ю ін. працівників і не призведе до більш тяжких наслідків та порушення виробничих процесів), а також вжити заходів до недопущення подібних нещасних випадків [9; 10].

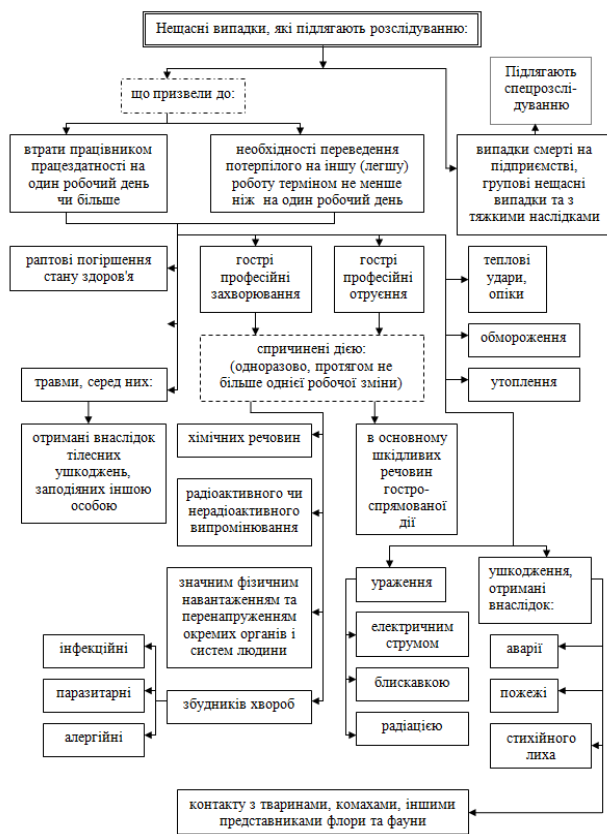

Рис. 5. Перелік видів нещасних випадків на виробництві, які підлягають розслідуванню [3]

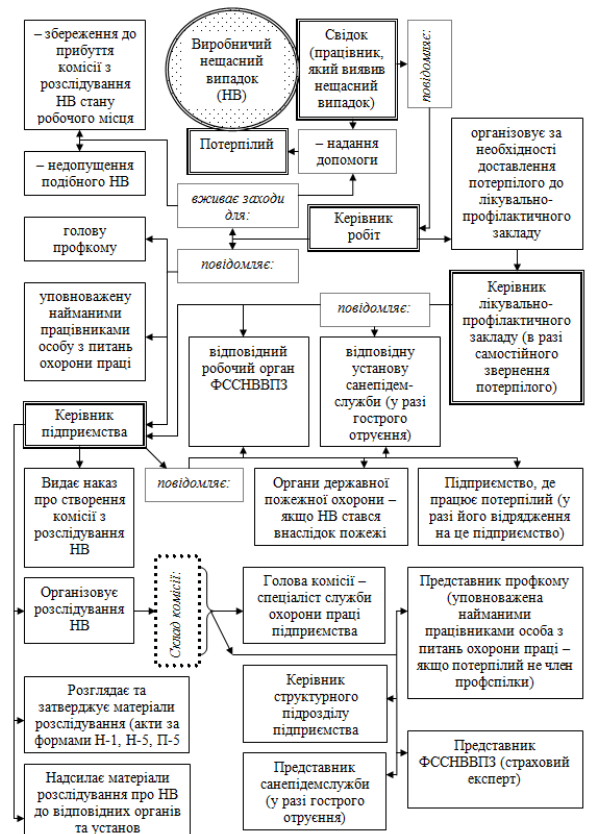

Рис. 6. Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві [3]

Роботодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок, зобов'язаний: 1) протягом однієї години передати з використанням засобів зв'язку та протягом доби на паперовому носії повідомлення про нещасний

випадок: Фондові соціального страхування України за місцезнаходженням підприємства, на якому стався нещасний випадок; керівникові первинної організації профспілки незалежно від членства потерпілого в профспілці (у разі відсутності профспілки – уповноваженій найманими працівниками особі з питань охорони праці); органи державного пожежного нагляду за місцезнаходженням підприємства у разі настання нещасного випадку внаслідок пожежі; державному закладові, який здійснює санітарно-епідеміологічний нагляд за підприємством (у разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння); 2) протягом доби утворити комісію у складі не менш як три особи та організувати проведення розслідування. Роботодавець зобов'язаний створити належні умови для роботи комісії, компенсувати витрати, пов'язані з її діяльністю, а також залучених до роботи експертів, інших спеціалістів та сприяти роботі комісії з метою своєчасного і об'єктивного проведення розслідування (див. рис. 6) [11].

Висновки. Отже, процес вивчення учнями 10 класу правових та організаційних основ охорони праці у галузі транспортного господарства має бути нерозривно пов'язаним з профільним навчанням «Технологій» за спеціалізацією «Автосправа», оскільки забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці на автомобільному транспорті є однією з найважливіших умов підвищення ефективності даної галузі виробництва. **Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження** пов'язані з розробкою та удосконаленням методичного забезпечення вивчення старшокласниками матеріалу з охорони навколишнього середовища та пожежної безпеки в галузі транспортного господарства.

Список літератури

1. Войналович О.В. Охорона праці на автотранспорті АПК : навчальний посібник / О.В. Войналович, Є.І. Марчишина. – К. : Основа, 2015. – 472 с.
2. Войналович О.В. Охорона праці в галузі (автомобільний транспорт). Підручник для студентів вищих навчальних закладів зі спеціальності «Транспортні технології (автомобільний транспорт)» / О.В. Войналович, Є.І. Марчишина, Д. Г. Кофто. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 695 с.

3. Войналович О.В. Працезахоронні засади у схемах, таблицях і графіках: навч. посіб. Видання 2-ге, доопрацьоване. – К. : Основа, 2013. – 144 с.
4. Данова К.В. Конспект лекцій з дисципліни «Охорона праці в галузі» (Транспорт і транспортна інфраструктура) / К.В. Данова; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 76 с.
5. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-ХІІ (в редакції від 20.01.2018) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
6. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VІІІ (остання редакція ВР України від 25.09.2019) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
7. Навчальна програма закладів загальної середньої освіти «Технології 10-11 класи. Профільний рівень. Спеціалізація «Автосправа». – МОН України, 2017. – 34 с.
8. Наказ МНС України «Про затвердження Правил охорони праці на автомобільному транспорті» № 964 від 09.07.2012 р. (НПАОП 0.00-1.62-12).
9. Пістун І.П. Охорона праці на автомобільному транспорті: Навчальний посібник / І.П. Пістун, Й.В. Хом'як, В.В. Хом'як. – Суми: ВТД «Універсальна книга», 2005. – 374 с.
10. Пістун І.П. Охорона праці на автомобільному транспорті (будівництво, ремонт, утримання автомобільних доріг) : навчальний посібник / І.П. Пістун, Ю.В. Кіт, А.П. Березовецький та ін. – Суми : Університетська книга, 2012. – 480 с.
11. Ткачук А.І. Охорона праці в галузі. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів всіх спеціальностей за освітнім рівнем «магістр» / А.І. Ткачук, С.М. Богомаз-Назарова, С.О. Кононенко. – Перевидання, доповнене та перероблене. – Кропивницький: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард». – 2018. – 128 с.